

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
Cc: ju.L5.remissvar@regeringskansliet.se

2025-10-20

Dnr C 2025/662

Remissvar Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott (Ju2025/01945)

Karlstads universitet har anmodats yttra sig i rubricerade remiss och vill anföra följande.

Sammanfattande slutsats

Karlstads universitet har i sitt remissvar till SOU 2025:11 diskuterat förslaget att sänka straffbarhetsåldern till 14 år ur ett straff-, barn- och socialrättsligt perspektiv. De slutsatser som där anförts gäller i allt väsentligt även i förhållande till det nu bedömda utkastet till lagrådsremiss (Utkastet). Om något så förstärks de slutsatser – av kritisk och avstyrkande karaktär – som anförts i tidigare remissvar. Eftersom regeringen genom lagrådsremissen nu går ett steg längre och föreslår en sänkt straffbarhetsålder till 13 år för vissa allvarliga brott, finns det dock anledning att framhålla och utveckla vissa delar i förhållande till tidigare remissvar. Därtill kommer en ytterligare fråga – frågan om proportionalitetsprincipen i regeringsformen – behandlas i denna remiss.

Det finns anledning att inledningsvis framhålla att Karlstads universitet instämmer i stora delar i de bedömningar och slutsatser som anförts i Utkastet vad gäller betydelsen av socialpreventivt brottsförebyggande arbetet samt olika myndighetsuppdrag som tar sikte på att minska rekryteringen av unga till kriminella nätverk, att hjälpa dem som vill lämna en kriminell bana och motverka återfall i brott. Härutöver är Karlstads universitet av uppfattningen att de förslag på regeländringar och genomförda regeländringar som tar sikte på ökat informationsutbyte mellan myndigheter också måste se som en viktig del i arbetet för att förebygga och motverka brottslighet. Karlstads universitet delar som antytts emellertid inte förslaget att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för allvarliga brott.

Utredningens förslag

Utredningen om skärpta straff för unga lagöverträdare (Utredningen), överlämnade den 28 januari sitt slutbetänkande Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11). Karlstads universitet som var en av remissinstanserna – se remissvar över betänkandet av SOU 2025:11 (Ju2025/00206), Dnr C 2025/169 – delade inte Utredningens uppfattning om att sänka den nuvarande straffbarhetsåldern (15 år) till 14 år för vissa allvarliga brott. I förslaget till Utkastet föreslås att straffbarhetsåldern ska sänkas ytterligare, till 13 år, för vissa allvarliga brott. Vad som i Utkastet särskilt anses tala för en

sänkning av straffbarhetsåldern är, i likhet med vad som betonades i utredningen, bl.a. hänsynen till det straffrättsliga systemets långsiktiga legitimitet och behovet av att kunna skydda samhället mot allvarliga brott. Regleringen tidsbegränsas till att gälla i fem år.

Karlstads universitets uppfattning vad avser Utredningens förslag att sänka straffbarhetsåldern till 14 år har som nämnts inledningsvis på intet sätt ändrats – snarare har ställningstagandet förstärkts. Ett dåligt förslag blir så att säga inte bättre av att åldersförutsättningen sänks från 14 år (Utredningen) till 13 år (Utkastet) – det blir i stället ännu sämre. Straffbarhetsåldern, som har varit 15 år under hela 1900-talet, måste alltså anses ha goda skäl för sig.

Forskning om barns utveckling

Det har under lång tid ansetts vara en lämplig avvägning mellan barns förmåga att ta ansvar för och förstå konsekvenserna av sitt agerande å ena sidan, och samhällets intresse av att kunna döma ut en straffrättslig påföljd å andra sidan med en åldersgräns på 15 år. Skälen för att särbehandla barn tar utgångspunkt i forskning om barns utveckling och härom råder det ingen tvekan – såväl psykologisk som medicinsk forskning om barns utveckling talar mot en sänkning av straffbarhetsåldern (se SOU 2025:11 s. 194 f. jfr med SOU 2018:85 s. 15 och 199.).

I Utkastet förs fram standpunkten att det finns barn i lägre tonåren som är kapabla att begå mycket allvarliga brott. Karlstads universitet ifrågasätter inte påståendet att barn i lägre tonåren är kapabla att begå mycket allvarliga brott. Inte heller ifrågasätter Karlstads universitet Utkastets uppfattning att allvarlig brottslighet begången av unga måste föranleda en adekvat reaktion. Karlstads universitet anser emellertid inte att det i Utkastet tydliggörs på vilket sätt en sänkning av straffbarhetsåldern – vilket möjliggör att en 13-åring kan dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år – är rätt ansats för att ändra denna utveckling. Detta yttrande lämnas av rektor NN efter föredragning från NN, titel. NN, universitetsdirektör, och NN, studentkårens ordförande, har varit med om den slutliga handläggningen.

Straffsystemets syfte

I likhet med Utredningen lyfts i Utkastet fram allmänprevention som ett av syftena med straffsystemet. Det framhålls i Utkastet att även om det inte finns tillräckligt stöd för att påstå att en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till en minskning av allvarlig brottslighet kan det inte uteslutas att förslaget i enskilda fall kan få positiva effekter på brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. När det gäller avskräckning som preventivt ”verktyg” är det tämligen omdiskuterat om bestraffning verkligen har denna effekt. Vad som emellertid får anses klart är att avskräckningseffekten är lägre i förhållande till just barn, med tanke på barns försämrade förmåga till impulskontroll. En sänkning av straffbarhetsåldern kan således svårigen motiveras av preventionsskäl.

Behovet av samhällsskydd

Som beskrivs i Utredningen, vilket Karlstads universitet inte ser anledning att ifrågasätta, har situationen med dödligt skjutvapensvåld och sprängningar – även med beaktande av att det inte går att få någon heltäckande bild av brottslighet som begås av

yngre barn – vuxit till ett betydande samhällsproblem. Behovet av samhällsskydd är särskilt påtagligt vid allvarlig brottslighet mot liv och hälsa (och återfall i sådan brottslighet). Samhällsskyddsaspekten uppmärksammas också i Utkastet i vilket hävdas att den nya regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att bidra till att skydda samhället från de som dömts för brott under den tid som den dömda avtjänar fängelsestraff. Utkastets perspektiv förefaller enligt Karlstads universitet som alltför snävt. Huruvida regleringen kan komma att bidra till samhällsskydd måste ses ur ett längre tidsmässigt perspektiv. Vad som därför snarare talar mot en samhällsskyddande effekt är att barn påverkas särskilt negativt av straffrättsliga ingripanden. Barnet stämplas av omgivningen som i sin tur riskerar att påverka barnet att betrakta sig själv som brottsling med konsekvens att det brottsliga beteendet fortsätter. Härutöver visar forskning att risken för återfall i brott ökar ju yngre barnet är vid lagföringen. Frihetsberövanden kan vidare göra det svårare att lämna ett kriminellt livssammanhang. Dessutom bör uppmärksammas på risken för att åldern på lagöverträdare kommer att gå ner och att ”ersättare” tar den dömdes plats för det fall förslaget genomförs. En sänkning av straffbarhetsåldern riskerar således snarare att förstärka de samhällsproblem som identifierats.

Brottsofferintresset

Enligt Utredningen är det av betydelse att utforma straffsystemet så att de påföljder som döms ut motsvarar brottsoffers förväntan på upprättelse. Om mindre fokus läggs på att klarlägga det lagöverträdande barnets behov av sociala insatser argumenteras för att större fokus i stället kan ägnas brottsoffer. Brottsofferintresset lyfts fram också i Utkastet som skäl för sänkt straffbarhetsålder. Karlstads universitet vänder sig emot den till synes alltför förenklade analys om att det måste råda ett motsatsförhållande mellan lagöverträdarens och brottsoffers behov. De båda perspektiven bör i stället uppfattas som sammanhängande i det att insatser som kan påverka lagöverträdare (att inte begå brott) med nödvändighet leder till minskad brottslighet och därmed också färre brottsoffer. För övrigt kan brott som begås av barn, redan enligt gällande regelverk, utredas och skuldfrågan klarläggas. Karlstads universitet ifrågasätter vidare ställningstagandet att brottsoffers förväntan på upprättelse med nödvändighet ställer krav på sänkt straffbarhetsålder. Undersökningar om brottsoffers syn på upprättelse visar snarare att det är helt andra åtgärder än mer repression som efterfrågas.

Straffsystemets legitimitet

En omständighet, som lyfts fram i såväl Utredningen som i Utkastet, för straffsystemets trovärdighet och legitimitet är att de påföljder som föreskrivs och faktiskt döms ut uppfattas som rimliga i förhållande till brottets allvar. Den straffrättsliga reaktionen på brott ska ge uttryck för samhällets avståndstagande men också klander. Brukligt är, när bestraffning diskuteras, att hänvisa till en proportionalitetsprincip med sammanfattande innebörd att bestraffning har en retrospektiv karaktär där det klander som domen ger uttryck för ska stå i relation till brottets svårhet (dvs. brottets skadlighet eller farlighet och gärningspersonens skuld så som den manifesteras genom brottet) – förenklat uttryckt ska gärningspersonen dömas utifrån vad denne förtjänar för straff. En dom som ger uttryck för nämnda ”balans” kan sägas vara rättvis. En vanlig uppfattning gällande proportionalitetsbedömningar är att man anlägger ett vidare perspektiv på så sätt att inte endast omständigheter hänförliga till den

brottsliga gärningen beaktas utan också andra omständigheter som t.ex. gärningspersonens ålder. Vad avser unga lagöverträdare finns anledning att vid skuldbedömningen ta särskild hänsyn till att unga brister i mognad, erfarenheter och förmåga till kontroll. Ju yngre lagöverträdare desto starkare blir skälen mot att föreskriva den unge skuld i straffrättslig mening. Karlstads universitet är av uppfattningen att nuvarande ordning med en åldersgräns på 15 år är väl motiverad och väl avvägd med fortsatt utgångspunkt i att barn ska särbehandlas i straffrättsligt hänseende.

En särskild fråga som Karlstads universitet påtalade i remissvaret till Utredningen är att det krävs mer genomlysning av de tänkbara konsekvenser som en reglering om sänkt straffbarhet kan utmynna i efter att tidsbegränsningen om fem år löpt ut. Om utvärderingen leder fram till slutsatsen att regleringen ska upphöra och att straffbarhetsåldern ska återgå till 15 år kan resultatet bli att för ett brott som en 13-åring efter reformen har dömts till fängelse för kommer en 13-åring, fem år senare när regleringen återgått till den som gäller idag, inte att dömas till straffrättslig påföljd för över huvud taget. I Utkastet bemöts den av Karlstads universitet identifierade farhågan med svaret att det är ofrånkomligt att sådana effekter kan uppkomma men att de måste vägas mot de nackdelar som finns mot att införa en permanent lösning. Såväl det tänkbara scenariet som det alltför knapphändiga svaret inger betänkligheter – inte minst utifrån ett legitimitetsperspektiv. Det hade varit önskvärt om Utkastet ägnat denna viktiga fråga större uppmärksamhet.

Särskilt om barn- och socialrättsliga perspektiv

I Utkastet bedömer regeringen att förslaget att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för vissa allvarliga brott inte är oförenligt med bestämmelserna i barnkonventionen. Denna slutsats synes regeringen bl.a. nå genom att konstatera att det inte finns någon uttryckligt reglerad minimiålder för straffbarhet i barnkonventionen (jfr art. 40.3 a barnkonventionen). För att nå denna slutsats behöver dock regeringen även bortse från den särskilt utsedda barnrättskommitté som enligt barnkonventionen (se art. 43-44 barnkonventionen) är upprättad och utsedd för att följa upp enskilda länders tillämpning av barnkonventionen specifikt, men också uttala sig generellt om hur innehållet i barnkonventionen bör tolkas och förstås. Barnrättskommittén har nämligen dels uttalat sig specifikt negativt om Sveriges planer på att sänka straffbarhetsåldern, dels uttalat att länder som har en lägsta straffbarhetsålder under 14 år bör höja den till minst 14 år och att inget land bör sänka straffbarhetsåldern under 15 år om den redan är satt till denna ålder. Särskilt uttalandet från barnrättskommittén om att inget land bör ha en straffbarhetsålder under 14 år får en ny innebörd när det förslag som nu remissbehandlas är att åldersgränsen ska sänkas till 13 år.

Regeringen framhåller att barnrättskommitténs uttalanden visserligen fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel och att de kan utgöra ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av konventionen i en svensk kontext, men framhåller samtidigt att uttalandena inte ska betraktas som en rättskälla i folkrättslig mening (i utkastet hänvisas vidare till inkorporeringspropositionen, se prop. 2017/18:186 s. 84 och 91). Sammanfattningsvis menar regeringen att det som ligger bakom barnrättskommitténs uttalanden måste vägas mot de andra intressen som, enligt regeringen, talar för förslaget. Det som regeringen inte lyfter fram från inkorporeringspropositionen är att det framhålls att barnrättskommitténs uttalanden ska beaktas också med hänsyn till i vilket sammanhang uttalandet eller

rekommendationen gjorts, hur tydliga de är, och om uttalandet riktar sig till Sverige, mot ett annat land eller om det är ett generellt uttalande. I fråga om uttalandet att inte under några omständigheter sänka straffbarhetsåldern under 14 år kan det konstateras att detta är ett generellt uttalande i en allmän kommentar (se BRK allmän kommentar nr 24 p. 22). Samtidigt är det fråga om en ytterst tydlig och kategorisk uppmaning till konventionsstaterna att inte sänka denna ålder på det sätt som nu föreslås. Därutöver kommer detta synsätt, som noterats ovan, även till uttryck i den senaste landrapporten från 2023 mot specifikt Sverige (se CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 44-45). Det går alltså att konstatera att den nu föreslagna ändringen av straffbarhetsåldern inte är förenlig med varken barnrättskommittén allmänna kommentarer eller de specifika rapporter som kommittén publicerat mot Sverige specifikt. Att som regeringen då mena att man tar kommitténs uttalanden på allvar och att det inte finns någon avsikt att underminera eller försvaga barnrättskommittén är anmärkningsvärt. En *barnrättslig* tolkning av förslaget kan inte leda till annan slutsats än att förslaget *direkt strider* mot gängse tolkning av barnkonventionen.

Något som Karlstads universitet inte uppmärksammat i remissen till SOU 2025:11, men som nu finns anledning att kommentera, är hur förslaget i lagrådsremissen förhåller sig till proportionalitetsprincipen i 2 kap. 21 § regeringsformen, RF. I lagrådsremissen finns inget självständigt resonemang om hur förslaget förhåller sig till proportionalitetsprincipen, utan det konstateras endast kort att de inskränkningar som förslagen innebär bedöms vara proportionerliga. Till att börja med kan framhållas att denna fråga hade förtjänat ytterligare utredning. I relation till den slutsats som faktiskt dras i utkastet kan följande anföras. Av 2 kap. 21 § RF följer att begränsningar i grundläggande fri- och rättigheter aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. De rättigheter som noteras i lagrådsremissen som sådana som inskränks genom förslaget är 2 kap. 6 och 8 §§ RF. En bedömning av om proportionalitetsprincipen anses respekterad brukar innefatta tre led eller moment (se RÅ 1999 ref. 76 och jfr även 5 § förvaltningslagen där dessa olika delar av proportionalitetsbedömningen kodifierats). Första ledet tar sikte på om åtgärden överhuvudtaget kan leda till det eftersträlvade resultatet. Andra ledet rör frågan om det kan identifieras mindre ingripande åtgärder som kan användas i stället. Tredje ledet – som brukar benämnas en prövning av proportionaliteten i strikt mening – innefattar en mer allmän prövning av balansen mellan de olika intressen som aktualiseras. Gällande förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år finns det flera argument som ur ett barnrättsligt perspektiv leder till slutsatsen att det redan vid en bedömning beaktat det första ledet av proportionalitetsprincipen kan anföras att förslaget inte är proportionerligt. Det är klarlagt att förslaget kommer att påverka aktuella barn i klart negativ riktning. De intressen som regeringen framhåller – samhällets behov av skydd, intresset av att brottsoffer får upprättelse och det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet – har Karlstads universitet i denna remiss (och i remissen med anledning av SOU 2025:11) konstaterat sakna stöd i faktiska förhållanden och relevanta studier och forskning. Det övergripande syftet med förslaget, att faktiskt komma åt den allvarliga brottsligheten som ibland även yngre barn är ansvariga för, har också i sig på goda grunder ifrågasatts. Det kan med andra ord med fog hävdas att det avsedda resultat som regeringen vill uppnå med aktuellt förslag inte kommer nås med en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år. P.g.a. detta skulle därmed förslaget strida mot regeringsformen som sådan. Om man för sakens skull även går vidare och prövar övriga led inom ramen för proportionalitetsbedömningen, kan konstateras att det i relation till led 2 om identifierbara mindre ingripande

åtgärder finns ett mindre ingripande förslag presenterat – att stanna vid en sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år. Om sedan prövning görs även mot led tre är Karlstads universitets bedömning att de intressen som tar sikte på skadliga effekter för de barn som kommer omfattas av denna reglering, tillsammans med bl.a. de negativa följder som kan följa för samhället i sin helhet när dessa barn ska ut i samhället igen efter ett potentiellt fängelsestraff, klart väger tyngre än de intressen som regeringen presenterar i lagrådsremissen för en sänkt straffbarhetsålder.

Detta yttrande lämnas av rektor Jerker Moodysson efter föredragning från Jack Ågren, professor vid Handelshögskolan och Per-Ola Wiklander, universitetslektor vid Handelshögskolan. Anne-Christine Larsson Ljung, universitetsdirektör, och Tuva Sandberg, studentkårens ordförande, har varit med om den slutliga handläggningen.

Jerker Moodysson

Jack Ågren

Per-Ola Wiklander

Signature page

This document has been electronically signed
using eduSign.

eduSign